

The University of Tehran Press

Legal Framework of Domestic and International Football: Has a Distinct Football Law Developed?

Mostafa Soleimani Babadi¹ | Mohammad Sadeghi² | Seyed Mehdi Mirdadashi³

1. Ph.D. in Private Law, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Qom, Iran.
Email: mostafasoleymani28@gmail.com
2. Corresponding Author; Assistant Prof., Department of Islamic Jurisprudence and Law, Hazrat Masoumeh University, Qom, Iran. Email: Msadeghi4817@yahoo.com
3. Associate Prof, Department of Private Law, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Qom, Iran. Email: sm.mirdadashi@yahoo.com

Article Info	Abstract
Article Type: Research Article	Football is governed by a network of rules and regulations. The Laws of the Game regulate the activities of players and coaches on the field. In addition, football has codified oversight of contractual rights and obligations of its members, including players and clubs, through transfer regulations and rules on the status of players. This paper examines the legal status of these regulations and considers whether, given their characteristics, they can constitute an independent legal system known as football law. The study employs a descriptive-analytical method and analyzes the regulations of FIFA and the Iranian Football Federation. Considering the historical development of FIFA regulations and the mechanisms through which they were established, we argue that due to the unique nature of football regulations and their distinctive features, these rules are transnational in character, and it is therefore reasonable to recognize an independent legal system called football law. The primary justification lies in the existence of codified regulations, robust sources, including a dynamic body of judicial practice, and the use of general legal principles shared across multiple legal systems.
Pages: 2837-2856	
Received: 2024/06/15	
Received in Revised form: 2024/08/23	
Accepted: 2024/09/15	
Published online: 2025/12/22	
Keywords: <i>FIFA, football federation, football law, football regulations, transnational.</i>	
How To Cite	Soleimani Babadi, Mostafa; Sadeghi, Mohammad; Mirdadashi, Seyed Mehdi (2026). Legal Framework of Domestic and International Football: Has a Distinct Football Law Developed?. <i>Public Law Studies Quarterly</i> , 55 (4), 2837-2856. DOI: https://doi.com/10.22059/jplsq.2024.376849.3538
DOI	10.22059/jplsq.2024.376849.3538
Publisher	The University of Tehran Press.

وضعیت حقوقی مقررات داخلی و بین‌المللی فوتبال: آیا حقوق فوتبال شکل گرفته است؟

مصطفی سلیمانی بابادی^۱ | محمد صادقی^۲ | سید مهدی میرداداشی^۳

۱. دانش‌آموخته مقطع دکتری، گروه حقوق خصوصی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

رایانامه: mostafasoleymani28@gmail.com

۲. نویسنده مسئول؛ استادیار، گروه فقه و حقوق اسلامی، دانشگاه حضرت معصومه قم، قم، ایران. رایانامه: Msadeghi4817@yahoo.com

۳. دانشیار، گروه حقوق خصوصی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران. رایانامه: sm.mirdadashi@yahoo.com

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: پژوهشی</p> <p>صفحات: ۲۸۵۶-۲۸۳۷</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۲۶</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۶/۰۲</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۲۵</p> <p>تاریخ انتشار برخط: ۱۴۰۴/۱۰/۰۱</p> <p>کلیدواژه‌ها: حقوق فوتبال، فدراسیون فوتبال، فراملی، فیفا، مقررات فوتبال.</p>	<p>ورزش فوتبال تحت شبکه‌ای از قواعد و مقررات بنا شده است. قوانین بازی ناظر بر فعالیت‌های بازیکنان و مربیان در زمین مسابقه است. در فوتبال نظارت بر حقوق و تکالیف قراردادی اعضا از جمله بازیکنان و باشگاه‌ها نیز قاعده‌مند شده است که تحت عنوان مقررات نقل و انتقالات و تعیین وضعیت فوتبال از آن یاد می‌شود. در این مقاله به بررسی این امر می‌پردازیم که مقررات مزبور از چه جایگاهی برخوردارند و با توجه به ویژگی‌هایی که دارند، آیا می‌توانند یک نظام حقوقی مستقل تحت عنوان حقوق فوتبال تشکیل دهند؟ این مقاله به روش توصیفی-تحلیلی و از طریق مطالعه مقررات فیفا و فدراسیون فوتبال ایران انجام شده است. با توجه به پیشینه مقررات فیفا و سازوکار شکل‌گیری آن درصددیم این دیدگاه را تشریح کنیم که به سبب ماهیت خاص مقررات فوتبالی و ویژگی‌های منحصر به فرد آن، این مقررات از ماهیت فراملی برخوردارند و قاعده‌تأ می‌توان برای آن نظام حقوقی مستقلی تحت عنوان حقوق فوتبال قائل بود. عمده دلیل این موضوع را باید در مقررات مدون، منابع قوی از جمله رویه قضایی پویا و استفاده از اصول کلی حقوقی دانست که در بین تمامی نظامی‌های حقوقی مشترک است.</p>
<p>استناد</p> <p>سلیمانی بابادی، مصطفی؛ صادقی، محمد؛ میرداداشی، سید مهدی (۱۴۰۴). وضعیت حقوقی مقررات داخلی و بین‌المللی فوتبال: آیا حقوق فوتبال شکل گرفته است؟. <i>مطالعات حقوق عمومی</i>، ۵۵ (۴)، ۲۸۵۶-۲۸۳۷.</p> <p>DOI: https://doi.com/10.22059/jplsq.2024.376849.3538</p>	
<p>DOI</p> <p>10.22059/jplsq.2024.376849.3538</p>	
<p>ناشر</p> <p>مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.</p>	

۱. مقدمه

فرایند جهانی شدن در قرن بیستم موجب اهمیت سازمان‌های غیردولتی شد. یکی از این سازمان‌ها، فدراسیون جهانی فوتبال، فیفاست که نقش مهمی را در ورزش ایفا می‌کند. این رشته ورزشی فوایدی دارد که توسط متخصصان و حقوقدانان ورزشی عضو کمیته تدوین و تطبیق مقررات، تدوین شده است و تحت عنوان مقررات نقل و انتقالات بر فعالیت‌های اعضای آن حاکم بوده و در دو قالب کلی تهیه و تنظیم می‌شوند. برخی در قالب مقررات داخلی توسط فدراسیون فوتبال ایران که مؤسسه‌ای مستقل، غیرانتفاعی، غیردولتی و دارای شخصیت حقوقی است، وضع می‌شود^۱ و برخی دیگر در قالب مقررات فیفا؛ مقررات دسته اول به مانند قانون، در مجلس تصویب نمی‌شوند یا در قالب معاهده مورد پذیرش قرار نمی‌گیرند؛ بلکه این مقررات از سوی فدراسیون تصویب می‌شوند و بر روابط اعضای آن حکمفرماست. مقررات دسته دوم توسط فیفا به عنوان نهاد بالادستی وضع می‌شود که مقررات خاص آن باید عیناً در مقررات داخلی از سوی فدراسیون‌ها مورد تبعیت قرار گیرد.

ضرورت انجام این تحقیق ناشی از این واقعیت است که از یک سو، قوانین ایران در مورد ماهیت مقررات فوتبال ساکت بوده و از سوی دیگر، در بین آثار نویسندگان و صاحب‌نظران، به‌عنوان گرایشی مجزا از رشته حقوق بحث جامع و منسجمی در این باره دیده نمی‌شود و منابع کافی در خصوص موضوع آن وجود ندارد، افزون بر این منابع علمی موجود هیچ‌گاه به‌طور دقیق بیان نمی‌کنند که مقررات فیفا در چه مسیری نوشته شده و چه عواملی در بنیان مفاهیم و موازین مندرج در آن مؤثر بوده‌اند. بنابراین، ضروری است تا در خصوص ماهیت، ویژگی، منابع و اثر آنها نظریه منسجمی ارائه شود.

آنچه سؤالات اصلی این مقاله را رقم می‌زند آن است که مقررات فوتبال شامل چه موازینی است؟ و این مقررات چه ماهیتی دارند؟ افزون بر این منابع این مقررات چیست؟ و اینکه مقررات مزبور از چنان استحکام، ثبات و قطعیتی برخوردار است که یک نظام حقوقی خاص را برای فوتبال شناسایی کند؟

دیدگاه و نظریه‌هایی که از سوی نویسندگان راجع به موضوع حاضر ارائه شیده با دیدگاه نگارنده تفاوت بنیادین دارد، چراکه قریب به اتفاق افرادی که در زمینه حقوق ورزشی دست به قلم شده‌اند بر این باورند که مقررات فوتبالی صرفاً از ماهیت ویژه و خاصی برخوردارند، اما به‌طور دقیق معلوم نکرده‌اند که منظور آنان از ماهیت خاص بودن این مقررات چیست. به هر حال بر آنیم تا از این دیدگاه و نظریه دفاع کنیم که مقررات فوتبال به سبب ویژگی خاص آن و عدم تبعیت از قوانین و مقررات داخلی و بین‌المللی، یک نظام حقوقی فراملی است.

در این پژوهش، به‌منظور پاسخگویی به پرسش‌های مذکور سعی می‌شود رویکردی کاربردی دنبال

۱. ماده ۱ اساسنامه فدراسیون فوتبال ایران

شود که نیازهای روز صنعت فوتبال را نیز مورد توجه قرار دهد؛ به همین سبب در چهار قسمت، تعریف، ماهیت، ویژگی‌ها و منابع مقررات فوتبالی ارائه خواهد شد.

۲. تعریف و سیر تاریخی مقررات فوتبال

در خصوص تأسیس رشته ورزشی فوتبال گفته شده است: «فوتبال به شکل امروزی در اواسط قرن نوزدهم در کشور انگلستان به وجود آمد. تا سال‌های میانی قرن نوزدهم فوتبال قانون مدونی نداشت، در سال ۱۸۴۶ میلادی دکتر توماس آرنولد رئیس مدرسه راگی لندن قوانینی برای این ورزش به وجود آورد. در اکتبر ۱۸۶۳ با حضور نمایندگان ۱۱ مدرسه‌ی فوتبال در مکانی به نام ماسونس فری واقع در شهر لندن نخستین قانون مدون فوتبال تهیه شد و در پی آن در دسامبر ۱۸۶۳ ورزش فوتبال به‌طور رسمی از راگی جدا و دارای سازمان مستقلی شد» (یکتا و نوری‌نژاد، ۱۳۸۷: ۱۷). مطابق آنچه در سایت فیفا آمده است: «فدراسیون بین‌المللی فوتبال (فیفا) در سال ۱۹۰۴ تأسیس شد و یک اساسنامه توسط نمایندگان فرانسه، بلژیک، دانمارک، هلند، اسپانیا، سوئد و سوئیس امضا شد»^۱. فیفا طی این سال‌ها به وضع مقرراتی در خصوص فوتبال پرداخته است. این مقررات را از حیث کارکرد به چند دسته می‌توان تقسیم کرد. دسته اول، مقرراتی است که «ساختمان اصلی بازی‌های ورزشی را احاطه و اداره می‌کند و در واقع قوانین بازی و اجرای درست هر شاخه‌ای از فعالیت‌های بدنی است: مانند اینکه در بازی فوتبال از هر تیم یازده بازیکن در برابر هم صف‌آرایی می‌کنند... و مانند اینها، تخلف از این قواعد «خطای ورزشی» است» (کاتوزیان، ۱۳۷۸: ۳۹)؛ دسته دوم، مقرراتی است که بعضی مراقبت‌ها و احتیاط‌های ویژه را بر بازیکنان تحمیل می‌کند و هدف آنها تأمین ایمنی بازیکنان به‌هنگام مسابقه و پرهیز از خشونت و انتقام‌جویی و سالم‌سازی محیط ورزشی است. این مقررات اصولاً در قالب مقررات کمیته انضباطی و کمیته اخلاق به تصویب فیفا و فدراسیون فوتبال رسیده است که در صورت نقض، مجازات انضباطی و اخلاقی را در پی دارد؛ دسته سوم، مقرراتی است که توسط فیفا و فدراسیون فوتبال وضع شده و مهم‌ترین و اصلی‌ترین مقرره ناظر بر حقوق و تکالیف اعضای آن است که در ادامه به بررسی این مقررات خواهیم پرداخت.

نکته مهم در خصوص مقررات فوتبال آن است که نمی‌توان تمامی قواعد و مقررات آن را امری دانست و برای تشخیص امری یا تکمیلی بودن مقررات فوتبال می‌بایست به قواعد عام مراجعه کرد و قواعد و مقررات مندرج در آیین‌نامه‌های فوتبال را نیز تکمیلی دانست، زیرا که هر جایی قاعده‌ای امری باشد، واضح، به‌صراحت به آن اشاره کرده است و قواعد فیفا را به‌صورت عام نمی‌توان جزء قواعد استثنایی دانست و امری تلقی کرد. در توجیه امری نبودن همه قوانین گفته شده است: «اگر نیروی

1. www.fifa.com

الزام آور قوانین در همه جا یکسان بود، اجرای این قاعده نیز با هیچ مشکلی روبه‌رو نمی‌شد. ولی، دشواری در این است که گاه هدف از وضع قانون ایجاد قاعده تخلف‌ناپذیر نیست؛ قانونگذار نظر ارشادی دارد و می‌خواهد آنچه را عادلانه و مفید می‌داند جانشین سکوت طرفین عقد سازد» (لنگرودی، ۱۳۸۶: ۴۲). بنابراین، «اگر تردید شود که قانون امری است یا تکمیلی، اصل صحت اقتضا می‌کند که قانون تکمیلی فرض شود» (کاتوزیان، ۱۳۸۸: ۲۱۳). مطابق آنچه گفته شد، اصل بر تکمیلی بودن مقررات فوتبال است مگر اینکه مقررات فوتبال صراحتاً یا ضمناً آن را امری بدانند. برای مثال در مقررات وضع‌شده از سوی فیفا به برخی قواعدی اشاره شده است که بدون تغییر و تعدیل باید در قوانین و مقررات فدراسیون‌ها گنجانده شود. در قسمت الف بند ۳ ماده یک مقررات تعیین وضعیت فیفا آمده است که «مقررات مشروحه زیر در سطح ملی لازم‌الاجرا هستند و باید بدون تغییر و تعدیل در قوانین و مقررات فدراسیون‌ها گنجانده شوند: مواد ۲ تا ۸، ۱۰، ۱۱، ۱۲ مکرر، ۱۸، ۱۸ مکرر، ۱۸ سه باره، ۱۹ و ۱۹ مکرر». به عبارتی دیگر فیفا این قواعد را جزء قواعد امری می‌داند که تبعیت از آن برای همه اعضا ضروری است. علاوه بر این، در برخی مواد با استفاده از لحن واضح و عبارات استفاده‌شده می‌توان به امری بودن قاعده وضع‌شده پی برد. برای مثال قواعدی را که فیفا یا فدراسیون فوتبال برخلاف قواعد عام قراردادهای وضع می‌کند، بخشی از قواعد امری است؛ چنانکه به موجب بند ۶ ماده ۱۹ مقررات نقل و انتقالات و تعیین وضعیت بازیکنان مصوب ۱۳۹۶، «قرارداد نمی‌تواند منوط به موفقیت در تست پزشکی و یا اخذ پروانه کار باشد».

قبل از ورود به برشمردن انواع مقررات فوتبال، ذکر این نکته ضروری است؛ مقررات و قواعدی که برای ورزش‌های آماتوری و غیرحرفه‌ای وضع می‌شود، آیین‌نامه‌های داخلی و ملی که ممکن است به جهت برخی ملاحظات توسط مراجع غیر فوتبالی وضع شود، به علاوه قوانین (قواعد) بازی بیان‌شده در دسته اول، به دلیل اینکه مربوط به فعالیت‌های بدنی است، از موضوع بحث خارج هستند و صرفاً به بررسی مقرراتی پرداخته می‌شود که مربوط به حقوق و تکالیف طرفین است و از طریق مراجع قانونی و رسمی فیفا برای فوتبال حرفه‌ای وضع شده است.

۱.۲. اساسنامه

اساسنامه فیفا، پایه و اساس مقررات فوتبال جهان را فراهم می‌کند و به‌نوعی سند مادر در ورزش فوتبال تلقی می‌شود (Epstein, 2002: 32). این مقرره در چارچوب اصلاحاتی در سال‌های اخیر به کرات بازبینی کامل شد و آخرین نسخه اصلاح‌شده آن در سال ۲۰۲۲ است.^۱ به موجب ماده ۱۳ این اساسنامه همه اعضا باید از اساسنامه، مقررات، حکم‌ها و تصمیمات نهادهای فیفا تبعیت کرده و اساسنامه‌های کشورهای خود را مطابق شرایط استاندارد فیفا تصویب کنند.

1. www.Fifa.com

به پیروی از اساسنامه فیفا، آخرین نسخه اساسنامه فدراسیون فوتبال در تاریخ ۱۳۹۹/۰۹/۰۸ به تصویب مجمع فدراسیون فوتبال رسید. مقررات این اساسنامه تقریباً به همان شکل اساسنامه فدراسیون جهانی فوتبال است و از آن الگوبرداری شده است. شش فصلی که از اساسنامه فیفا در اساسنامه فدراسیون به کار برده نشده است جزو وظایف ذاتی فیفاست که بر نهادها، فدراسیون‌ها و کنفدراسیون‌ها نظارت دارد.

۲.۲. مقررات نقل و انتقالات و تعیین وضعیت بازیکنان

مهم‌ترین نمونه مقررات یکنواخت در حقوق فوتبال که ناظر بر روابط حقوقی طرفین است، «مقررات تعیین وضعیت و نقل و انتقالات بازیکنان فیفا»^۱ است که آخرین نسخه اصلاح‌شده آن در سال ۲۰۲۰ منتشر شده است.^۲ ماده ۱ آیین‌نامه مزبور مقرر می‌دارد: «این آئین‌نامه بین‌المللی و معرف قوانین الزام‌آور مربوط به وضعیت بازیکنان می‌باشد و شایسته است در فوتبال سازمان‌یافته و نقل و انتقالات بین باشگاه‌های متعلق به فدراسیون‌های مختلف مشترک باشد».

مقررات نقل و انتقالات و تعیین وضعیت بازیکنان فدراسیون فوتبال ایران بر روابط قراردادی اعضای فدراسیون فوتبال کشور حاکم است. این مقرره دارای چهار ضمیمه نیز است که در خصوص قرارداد سایر اشخاص به‌غیر از بازیکن، فهرست بازیکن، مدارک مورد نیاز برای ثبت‌نام، شرایط ترخیص جهت حضور در تیم ملی و وضعیت خدمت سربازی توضیحاتی ارائه داده است که در سال ۱۳۹۶ در هیات رئیسه فدراسیون فوتبال مصوب و در همان سال آیین دادرسی آن نیز به تصویب رسید. تا پیش از تصویب این مقررات، مقرراتی تحت عنوان «قوانین نقل و انتقالات و تعیین وضعیت بازیکنان» مصوب ۱۳۹۳، حاکم بر قراردادهای فوتبالی بود. مقررات تعیین وضعیت، اساساً از مقررات نقل و انتقالات و تعیین وضعیت فیفا الگوبرداری و اقتباس شده است و در صورتی که مطابق آن نباشد حداقل باید قواعد و مقررات امری آن را به‌عنوان یک قاعده حفظ کند.

۲.۳. مقررات ایجنت‌ها

فدراسیون بین‌المللی فوتبال در سال ۲۰۰۷ مقررات مربوط به ایجنت‌ها^۳ را وضع کرد (محمدی، ۱۳۹۷: ۱۱۲). این مقررات در سال ۲۰۱۴ بار دیگر بازبینی شد و تا سال ۲۰۲۳ اعتبار داشت. در سال ۲۰۲۳ مقررات جدید واسطه‌ها با تغییرات زیادی به تصویب فدراسیون جهانی فوتبال رسید.

1. Regulations on the Status and Transfer of Players.
2. FIFA LEGAL HANDBOOK, EDITION SEPTEMBER 2022.
3. Agents

در کشور ما برای اولین بار در سال ۱۳۹۷ «مقررات ناظر بر فعالیت واسطه‌ها و همکاری با آنها» مورد تصویب هیأت رئیسه فدراسیون قرار گرفت و از آن تاریخ لازم‌الاجرا شد. قبل از این تاریخ، رسیدگی به اختلاف واسطه‌ها با باشگاه‌ها و بازیکنان براساس مقررات فیفا یا مواد پراکنده‌ای که در دیگر مقررات فدراسیون مصوب شده بود، انجام می‌گرفت. به موجب این مقرر، در صورت وقوع مسائل یا اختلافاتی که در این مقررات یا سایر مقررات فدراسیون فوتبال و فیفا در خصوص و آنها قاعده‌ای وضع نشده باشد، کمیته وضعیت بازیکنان یا رکن قضایی بعد از استعلام هیأت رئیسه فدراسیون فوتبال تصمیم‌گیری خواهند کرد. مقررات جدید فیفا در خصوص ایجنس‌ها^۱ شرایط جدیدی را وضع کرده است که برخی مواد آن با مقررات واسطه‌های فدراسیون فوتبال همخوانی ندارد. بنابراین بازنگری در مقررات واسطه توسط فدراسیون ضروری است.

۲.۴. کدهای اخلاقی و انضباطی

در ورزش فوتبال، بازی جوانمردانه و رعایت نظم و انضباط برای حفظ یکپارچگی بسیار مهم است. کدهای اخلاقی و انضباطی فیفا به‌عنوان پایه‌ای برای رفتار بازیکنان موارد این اصول را تضمین خواهد کرد. مقررات انضباطی و اخلاقی فیفا و فدراسیون فوتبال مربوط به تخلفات صنفی بازیکنان و تخلف از قواعد بازی در زمین مسابقه یا نقض اصول اخلاقی ورزشی در بیرون از زمین مسابقه است و ارتباطی با تعهدات و تکالیف مالی ندارد. آخرین نسخه مقررات انضباطی فیفا در سال ۲۰۲۳ به تصویب رسیده که این آیین‌نامه تغییراتی را در جرایم و مجازات‌ها، تبعیض، آزار و اذیت، نژادپرستی و تاکید بر بازی جوانمردانه به‌وجود آورده است. مقررات اخلاقی فیفا به‌مانند مقررات انضباطی در سال ۲۰۲۳ اصلاح شد. به موجب مقدمه مقررات انضباطی فدراسیون فوتبال مصوب ۱۳۹۷، «مقررات انضباطی، با هدف تعیین الزامات و نواهی شکلی و ماهوی، توصیف تخلفات، تشریح نحوه اعمال مجازات‌ها و تعیین آیین دادرسی و ترکیب رکن قضایی و با رعایت ماده ۱۴۶ مقررات انضباطی فیفا و مواد ۶۱ و ۶۲ اساسنامه فدراسیون فوتبال جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۹۰، تالیف و تدوین گردیده است».

در خصوص نقض قوانین اخلاقی و رفتارهایی که می‌تواند به تمامیت و اعتبار فوتبال کشور لطمه وارد کند، آیین‌نامه اخلاق در سال ۱۳۹۳ به تبعیت از مقررات اخلاقی فیفا تصویب شده است. برای اجرای قواعد و احکام این آیین‌نامه، کمیته‌ای تحت عنوان کمیته اخلاق تشکیل شده که به کلیه تخلفات و رفتارهای نادرست که ارتباط کمی با داخل زمین داشته یا به دور از محدوده اخلاق حرفه‌ای در خارج زمین از سوی عوامل و دست‌اندرکاران فوتبال پدید می‌آید، تحقیق، رسیدگی و تصمیم‌گیری می‌کند.^۲

۱. در مقررات داخلی (فدراسیون فوتبال) به‌جای واژه ایجنس از واژه واسطه استفاده شده است.

۲. ماده ۱ آیین‌نامه اخلاق فدراسیون فوتبال

۳. ماهیت حقوقی مقررات فوتبال

فدراسیون فوتبال ایران به عنوان نهاد اداره کننده فوتبال کشور به همراه فدراسیون بین المللی فوتبال^۱ که نهاد اداره کننده و بالادستی فوتبال در دنیاست، مقرراتی مصوب برای روابط حقوقی اعضا و اداره آن دارد. این مقررات به مانند معاهدات یا کنوانسیون‌ها از مجرای قانونی به تصویب مجلس شورای اسلامی نمی‌رسد و صرفاً توسط فدراسیون فوتبال که یک مؤسسه مستقل و غیردولتی است^۲ مورد تصویب هیأت رئیسه آن قرار می‌گیرد.^۳ بنابراین، مقررات فوتبال منبعث از قانون نیست و باید دنبال یک مبنای دیگری جز قانون بود. بنابراین، «برخلاف دیدگاه سنتی که ایجاد ضوابط حقوقی از فعالیت‌های انحصاری دولت قلمداد می‌شد، گسترش فرایند جهانی‌سازی و کاهش روز به روز نقش آفرینی دولت، این دیدگاه را رواج داد که ایجاد ضوابط حقوقی نیز مانند بسیاری از صلاحیت‌های سنتی دولت، قابل واگذاری به نهادهای غیردولتی است. افزون بر این، ارائه تحلیل‌های چالش برانگیز مرتبط با فلسفه حقوق، مشکلات و معضلات عملی نیز این دیدگاه را تقویت نمود که حل مشکلات فراملی نیازمند ضوابط فراملی است، زیرا که اولاً، در جهان معاصر بسیاری از روابط به گونه‌ای است که اصولاً نمی‌توان آن‌ها را تحت ضوابط یک دولت خاص بررسی کرد؛ ثانیاً، ضوابط حقوق ملی کشورهای مختلف براساس نیازها و شرایط داخلی آنها تدوین شده و منطقاً نمی‌توان از آنها برای حل مشکلات بین‌المللی استفاده کرد. نتیجه چنین مباحثی مطرح شدن مفاهیمی چون حقوق غیردولتی و تکثرگرایی حقوقی بود که در بسیاری از موارد اصول حقوقی را به چالش می‌کشد» (شیروی و وکیلی مقدم، ۱۳۹۲: ۱۱۸). امروزه تردیدی در شناسایی قواعدی که از سوی نهادهایی مانند فیفا یا فدراسیون‌های ورزشی وضع می‌شود نیست؛ لیکن در خصوص ماهیت این مقررات و قواعد، بین حقوقدانان اتفاق نظر وجود دارد. برخی از حقوقدانان این گونه قواعد و مقررات را «حقوق فراملی» نامیده‌اند (جنیدی، ۱۳۹۰: ۱۳۰) و عده‌ای آن را «قواعد فراملی» دانسته‌اند (انصاری و مبین، ۱۳۸۹: ۴۲). این ضوابط گاه توسط نهادهای بین‌المللی یا فراملی مانند فدراسیون جهانی فوتبال و گاه توسط نهادهای غیردولتی داخلی مانند فدراسیون فوتبال یا سازمان لیگ وضع می‌شود. از سوی دیگر، حقوق غیر دولتی «به مجموعه ضوابط و اصول حقوقی اطلاق می‌شود که از سوی نهادها و سازمان‌های غیردولتی به وجود آمده است. این ضوابط اگرچه می‌تواند از سوی ارگان‌ها و نهادهای دولتی نیز اجرا شود. اما اصولاً برای اجرا از سوی نهادهای وضع کننده ایجاد شده است» (Hertogh, 2007: 75). در حقوق غیردولتی، ضوابط در زمینه‌های مختلف از سوی سازمان‌هایی تصویب می‌شود

1. Fédération internationale de football association

۲. ماده ۱ اساسنامه فدراسیون فوتبال مصوب ۱۳۹۹.

۳. ماده ۳۵ اساسنامه فدراسیون فوتبال مصوب ۱۳۹۹.

که خود مسلماً به شکل تخصصی با موضوع مورد نظر مرتبطاند. «در واقع پیدایش حقوق فراملی تحت تاثیر نیروهای سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و در یک کلام اجتماعی است (Leibfried, 2005: 11). در نظر برخی، مهم‌ترین مبنای اعتبار حقوقی حقوق غیردولتی، «عامل پیروی و متابعت افراد از ضوابط، صلاحیت و مشروعیت نهاد تصویب‌کننده است، با این تفاوت که در این مورد تخصص و اعتبار صنفی و حرفه‌ای نهاد مزبور مبنای مشروعیت آن قلمداد می‌شود» (Block & Terence, 2006: 65).

به نظر می‌رسد مطابق آنچه در خصوص حقوق غیر دولتی و حقوق فراملی گفته شد، ماهیت مقررات فوتبال نیز غیر دولتی و فراملی است که می‌توان آن را حقوق فراملی فوتبال یا حقوق مستقل فوتبال نامید (وکیل، ۱۴۰۱: ۱۲۵). به عبارت دیگر، این ضوابط گاه توسط نهادهای غیردولتی داخلی مانند فدراسیون فوتبال یا سازمان لیگ وضع می‌شود، گاه توسط نهادهای بین‌المللی یا فراملی مانند فدراسیون جهانی فوتبال؛ بنابراین عنوان حقوق غیردولتی برای مراجع داخلی مانند فدراسیون فوتبال و سازمان لیگ و حقوق فراملی برای فیفا، مناسب‌تر می‌باشد. از جمله دلایل این عقیده این است که اولاً، در ورزش فوتبال، ایجاد قواعد حقوقی گاه توسط فدراسیون فوتبال یا سازمان لیگ صورت می‌گیرد که هر دو نهادی مستقل و غیردولتی‌اند و در صورتی که این وضعیت توسط فدراسیون جهانی فوتبال صورت بگیرد نیز شامل تعریف مزبور می‌شود؛ ثانیاً، فوتبال دارای رژیم حقوقی منحصر به فردی است و دولت‌ها تحت عنوان یک ضابطه مشخص نمی‌توانند روابط خود را بر آنها تحمیل کنند؛ دلیل عدم تحمیل برخی مقررات به فدراسیون جهانی فوتبال و فدراسیون‌های کشورهای عضو، تأثیرگذاری فوتبال در جامعه و قدرت فرایندهای است که این ورزش به فیفا داده است به طریقی که دولت‌ها سعی در همکاری و پذیرش بیشتر قواعد فیفا کرده‌اند؛ ثالثاً، مقررات فدراسیون فوتبال کشور و فدراسیون جهانی فوتبال گاهی توسط نهادهای دولتی نیز اجرا می‌شود و قواعد آن را قابل اعمال می‌دانند. برای مثال، شرایط ویژه قراردادهای فوتبال مانند عدم وابسته بودن قراردادهای فوتبال به تست پزشکی یا اخذ روایتی که مطابق قواعد عام می‌تواند از دلایل ابطال قرارداد باشد در قراردادهای فوتبال یک قاعده خاص و ویژه و مورد پذیرش مراجع قضایی عام است؛ همچنین در بیشتر موارد صلاحیت خاصی را که فدراسیون فوتبال و فیفا در رسیدگی به دعاوی ایجاد کرده، به عنوان یک اصل مورد پذیرش قرار گرفته است.

۴. ویژگی مقررات فوتبال

هرچند حقوق فوتبال رشته‌ای نوپاست و در حال حاضر صحبت از یک نظام حقوقی واحد که بتواند پاسخگوی همه نیازهای خود باشد مورد قبول بیشتر کشورهای عضو فیفا قرار نگرفته است (de marco, 2018: 31)، ولی به نظر می‌رسد مقررات فیفا نظم خاصی برای فوتبال ایجاد کرده که به دلیل ویژگی‌های

ذیل می‌تواند در آینده یک رشته حقوقی مستقل ذیل حقوق ورزشی به نام «حقوق فوتبال» را تشکیل دهد و پاسخگوی نیازهای حقوقی جامعه فوتبال براساس قواعد خود باشد.

۱.۴. مستقل بودن از نظام‌های حقوق ملی و بین‌المللی

برخلاف نظام‌های حقوق ملی که توسط دولت‌ها تهیه می‌شوند، یکی از مشخصات بارز مقررات فوتبال، مستقل بودن از نظام‌های حقوقی است. به عبارت دیگر، «تمامی نظام‌های حقوقی توسط دولت‌ها تهیه و تدوین می‌شوند، حقوق بین‌الملل حاکم بر روابط بین دول بوده و کاملاً در محدود حقوق عمومی قرار می‌گیرد» (ویوالی، ۱۳۶۴: ۱۰۵)، اما حقوق ورزش و به‌طور خاص فوتبال مانند حقوق فراملی، ماهیت ویژه‌ای دارد که آن را از نظام‌های حقوق ملی و بین‌المللی مستقل می‌سازد.

برای مستقل بودن یک نظام حقوقی سه شرط لازم دانسته شده است: «نخست آنکه، فرض وجود مجموعه منسجم قوانین فراملی، در درجه اول، به «وجود شبکه‌ای روابط تجاری» بستگی دارد که لااقل به‌طور محدود از کنترل دولت‌ها خارج باشد؛ دوم آنکه، طرفین معاملات فراملی تا آن حد امکانات حقوقی در اختیار دارند که عملاً خود را از «کنترل نظام‌های حقوقی» ملی، خارج نگه‌دارند؛ سوم آنکه، فکر یک نظام حقوقی فراملی، مستلزم «روابط در سطح بین‌المللی» است، روابطی آنچنان منسجم که بتواند مجموعه قواعدی را تدوین نماید» (ویوالی، ۱۳۶۴: ۱۰۵).

مقررات فوتبال دارای هر سه شرط مزبور است و می‌تواند یک نظام حقوقی را تشکیل دهد، زیرا که اولاً، فوتبال شبکه گسترده‌ای از روابط تجاری را به‌وجود آورده که دولت‌ها جز در برخی موارد حق دخالت در مسائل مربوط به آن را ندارند؛ ثانیاً، دولت‌ها جز در موارد مربوط به نظم عمومی مربوط به مسائل مالی یا اجتماعی عمدتاً کنترلی بر فوتبال ندارند؛ ثالثاً، فوتبال چنان روابطی را در سطح بین‌المللی ایجاد کرده و مقرراتی را بر آن وضع کرده که به‌نظر می‌رسد هیچ نهاد مستقلی آن را به‌وجود نیاورده است؛ این موضوع به قدرت فیفا و مقبولیت فوتبال در کشورها برمی‌گردد؛ رابعاً، مهم‌تر از همه، روش خود اجرایی آرای فوتبال است که بدون نیاز به هرگونه مراجعی خارج از فوتبال، آرا توسط کمیته‌های مستقل فیفا یا فدراسیون اجرا می‌شود؛ مگر اینکه باشگاه ورشکسته شود یا بازیکن بازنشسته شود که در این صورت اجرای رای از دادگاه درخواست می‌شود. بنابراین با توجه به آنچه گفته شد، می‌توان پذیرفت مقررات فوتبال، مستقل از نظام‌های ملی و بین‌المللی هستند هرچند این استقلال به‌زعم برخی هنوز از مقبولیت برخوردار نیست (Siekman, 2011: 7)، که خود می‌تواند ناشی از نو بودن حقوق مربوط به فوتبال باشد.

۲.۴. کارآمدی ضوابط حقوقی فوتبال

در خصوص کارآمدی حقوق غیردولتی گفته شده است: «ضوابط حقوق غیردولتی از سوی نهادها و مؤسسات تخصصی وضع می‌شود، به همین علت میزان تخصص به کارگرفته شده در آنها بیش از ضوابط حقوق دولتی است... در واقع برخلاف حقوق دولتی که نمایندگان منتخب و با واسطه به تعیین ضوابط اقدام می‌نمایند، در حقوق غیردولتی ضوابط در زمینه‌های مختلف از سوی سازمان‌هایی تصویب می‌شود که مستقیماً به شکل تخصصی با موضوع موردنظر در ارتباط اند. به همین علت در عمل ضوابط حقوق غیر دولتی به شکل موثرتری مشکلات را حل می‌کنند» (شیروی و وکیلی مقدم، ۱۳۹۲: ۱۲۶). اصولاً در ورزش فوتبال، تمام مقررات توسط فیفا به‌عنوان نهاد بالادستی و فدراسیون‌های فوتبال کشورهای عضو و کنفدراسیون‌ها به‌صورت تخصصی وضع می‌شود، این مقررات توسط کارشناسان و حقوق دانان در کمیته تدوین مقررات مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرند و پس از طی مراحل مقرر تصویب می‌شوند. از آنجایی که این نهادها به مشکلات و نیازهای جامعه فوتبال آگاهی کامل دارند و به‌صورت تخصصی به موضوعات آن می‌پردازند و جامعه هدف آنها صرفاً روابط مالی و تخلفات صنفی بین اعضاست مقرراتی را وضع می‌کنند که در عمل نیازهای آنها را پاسخ بدهد، بنابراین در قیاس با حقوق دولتی که به‌صورت تخصصی با موضوع در ارتباط نیستند می‌تواند کارآمدی بهتری داشته باشد.

۳.۴. کاهش هزینه‌های قانونگذاری دولتی

یکی از معیارهای ارزیابی کارآمدی ضوابط حقوقی، میزان هزینه‌هایی است که برای تصویب آنها صرف شده است (شیروی و وکیلی مقدم، ۱۳۹۲: ۱۲۶). بی‌تردید هرچه میزان هزینه‌ها کاهش یابد، مطلوبیت بیشتری حاصل می‌شود. «ابتدا باید دانست منظور از هزینه‌ها در این معیار هزینه‌های مادی نیست، بلکه مسائلی چون آثار تحمیل نظر اکثریت بر اقلیت یا صرف زمان لازم برای حصول اکثریت در تصویب قانون نیز مصداق هزینه است که به آنها هزینه‌های غیرمستقیم یا خارجی گفته می‌شود» (شیروی و وکیلی مقدم، ۱۳۹۲: ۱۲۶).

اصلی‌ترین هزینه حقوق دولتی از این منظر، چگونگی اطلاع یافتن از اولویت‌ها و نیازهای موجود است. برای کاهش این هزینه در نظام‌های حقوقی از قواعد پیش فرض استفاده می‌شود که نقش تکمیلی داشته، طرفین توان تغییر و انعقاد توافقی مغایر آن را دارند. از طرف دیگر هزینه اطلاع و اعلان ضوابط تصویب شده از سوی نهادها دولتی و گذشت مدت لازم برای رواج و استقرار آن ضوابط، از دیگر هزینه‌های حقوق دولتی است (شیروی و وکیلی مقدم، ۱۳۹۲: ۱۲۷). حقوق غیردولتی مانند مقررات فدراسیون فوتبال در قیاس با حقوق دولتی هزینه کمتری را طلب می‌کند. علت اصلی این امر نوع مکانیسم به‌کاررفته در این نوع

حقوق است که بر اساس آن در تدوین ضوابط نیازهای موجود و جنبه‌های عملی بسیار مورد توجه قرار می‌گیرد و در نتیجه اجرای آنها به سرعت و بدون هیچ نوع مقاومتی صورت می‌پذیرد.

۴.۴. ثبات و پایداری

ثبات و پایداری ضوابط از دیگر مزایای حقوق غیردولتی است. اصلی‌ترین عامل تغییر ضوابط حقوقی، ناکارآمدی آنها و نیاز به اصلاح در ضوابط است. بر این اساس و با توجه به تخصصی بودن ضوابط حقوق غیردولتی، به نظر می‌رسد احتمال تغییر ضوابط در حقوق غیردولتی کمتر است (parisi, 2001: 95). به عبارت دیگر اگرچه شرایط و تشریفات تصویب ضوابط حقوق غیردولتی نسبت به حقوق دولتی کمتر است، اما استفاده از تخصص و تجارب عملی موجب می‌شود احتمال تغییر ضوابط نیز کاهش یابد. در فوتبال بیشتر مقررات قبل از اینکه به عنوان قاعده وضع شوند توسط اعضا حداقل به صورت عرف خاص رعایت شده است و کمتر مقرراتی پیدا می‌شود که مصالح غیر فوتبالی در آن ملاحظه شود؛ این موضوع به ثبات و پایداری مقررات فوتبال در مقایسه به قوانین مشابه کمک بسیاری کرده است. برای مثال تخلفات جزئی و شدید در زمین بازی که تحت عنوان رفتارهای غیرورزشی، نقض قوانین و ... وجود دارد و ممکن است حسب شرایط منجر به دریافت کارت زرد، قرمز، جریمه و حتی کسر از قرارداد مطابق مقررات کمیته انضباطی باشگاه گردد به صورت عرفی وارد مقررات شده است.

۵. منابع مقررات فوتبال

همان‌گونه که «شمارش و احصاء منابع قواعد فراملی غیرممکن است» (FOUCHARD, 1996: 79)، شمارش منابع مقررات فوتبال نیز به مانند حقوق غیردولتی و فراملی دشوار است. عوامل مهمی در شکل‌گیری مقررات فوتبال نقش داشته‌اند که به راحتی نمی‌توان از کنار آنها گذشت؛ قوانین ملی برخی کشورها، عرف، رویه قضایی، حقوق بین‌الملل عمومی و اصول کلی حقوق، از جمله این منابع هستند که پایه‌گذار مقررات فوتبال بوده‌اند. با توجه به اینکه بررسی این موضوعات از حوصله مقاله خارج است، صرفاً به منابع مستقیمی اشاره خواهد شد که مقررات فوتبال را تشکیل داده و بر روابط طرفین حاکم است.

۵.۱. عرف خاص

در تعریف عرف خاص گفته شده است: «قاعده‌ای است که به تدریج و خودبه‌خود میان همه مردم یا گروهی از آنها به عنوان قاعده‌ای الزام‌آور مرسوم شده است» (کاتوزیان، ۱۴۰۱: ۱۸۷). همچنین، «انس ذهنی گروه خاصی که حداقل در یک چیز با هم اشتراک دارند نسبت به انجام یا ترک امری» (شهیدی، ۱۴۰۱: ۳۰۳)، تعریف شده است.

رشد سریع فوتبال در کنار تفسیر متفاوت از مقررات آن و ماهیت خاص این رشته، مشکلاتی را در ضابطه‌مند کردن مقررات آن ایجاد کرده است. این مسئله هنگامی که مربوط به نحوه اجرای تعهدات و مسائل جدید باشد مشخص‌تر است. بازیکنان، باشگاه‌ها و مربیان، بنا به ضرورت‌های زندگی فوتبالی برای تنظیم روابط و هماهنگی رفتارها به تدریج بر اساس الگوهای رفتاری مشابهی عمل می‌کنند و به یک دسته قواعدی پایبند می‌شوند بدون اینکه از پیش این قواعد را طراحی کرده باشند؛ آداب و رسوم در صرف غذا، پوشش، ساعات خواب، منع مذاکره، مصاحبه و غیره عرف‌های متعددی را به وجود آورده است که تحت عنوان عرف خاص در تفسیر و تشخیص برخی مصادیق فوتبال می‌تواند نقش مهمی را ایجاد کند و منبعی برای وضع قوانین یا مقررات در آینده باشد. برای مثال به لحاظ حساسیت هواداران، حفظ سلامت مسابقات و رعایت قواعد اخلاقی در زمانی که بازیکن تحت قرارداد یک باشگاه است حق مذاکره با باشگاه دیگری را ندارد و این امر چنان در نظر هواداران ناپسند است که گویی به باشگاه خود خیانت کرده است، به سبب همین حساسیت‌ها و شرایط و به تبعیت از این رفتارها، در مقررات فیفا، «یک بازیکن حرفه‌ای تنها در صورتی مجاز به عقد قرارداد با باشگاه دیگر است که قرارداد او پایان یافته یا کمتر از شش ماه به پایان آن مانده باشد. هرگونه تخلف از این قاعده مشمول مجازات متناسب می‌شود»^۱.

۵.۲. رویه قضایی

منظور از رویه قضایی، رویه‌ای است که توسط مراجع حل اختلاف فدراسیون فوتبال ایران، فدراسیون جهانی فوتبال، کنفدراسیون‌های منطقه‌ای و دیوان داوری ورزش ایجاد می‌شود که مراجع تخصصی حل اختلاف نامیده می‌شود. نقش رویه قضایی چنان در ورزش مهم است که در نظر برخی، «حقوق ورزشی را می‌توان در رویه قضایی و قوانین خاص در مورد ورزش یافت» (De Oliveira, 2017: 104). حقوق ورزش در طول سال‌ها، به ویژه از طریق حل و فصل اختلافات از طریق داوری، مجموعه‌ای از اصول حقوقی نانوشته نوعی لکس مرکاتوریا^۲ برای ورزش یا به اصطلاح قواعد بازی^۳ ایجاد کرده که فدراسیون‌های ورزشی ملی و بین‌المللی (صرف نظر از وجود چنین اصولی در قوانین و مقررات خود یا در قوانین ملی) باید از آن تبعیت کنند، مشروط بر اینکه با هیچ یک از مقررات نظم عمومی ملی قابل اعمال در یک مورد خاص در تضاد نباشند (De oliviera, ibid: 106). در این زمینه، همان‌گونه که گفته شد، فوتبال از سایر رشته‌های ورزشی پیش‌روتر است، زیرا فوتبال به سبب حجم زیاد مبادلات مالی، وضع مقررات متعدد، هواداران زیاد، شکل‌گیری مراجع حل و فصل مستقل، مسائل آن بیشتر در معرض نقد و

۱. بند ۵ ماده ۱۹ مقررات نقل و انتقالات و تعیین وضعیت بازیکنان مصوب ۱۳۹۶.

2. lex mercatoria

3. lex ludica

بررسی حقوقدانان است به طریقی که «حقوق فوتبال»^۱ زودتر از سایر رشته‌های ورزشی شکل گرفته یا حداقل در آینده‌ای نزدیک شکل خواهد گرفت.

از جمله این مراجع می‌توان به دیوان داوری ورزش، اتاق حل اختلاف فیفا در خارج از کشور و کمیته تعیین وضعیت در داخل کشور اشاره کرد که به شرح ذیل بررسی خواهیم داد.

۵.۲.۱. مراجع داخلی

تنها مرجعی که در حال حاضر در کشور به سبب رسیدگی به اختلافات قراردادی فوتبال وجود دارد کمیته وضعیت بازیکنان است، این مرجع به تجویز اساسنامه فدراسیون فوتبال ایجاد و به موجب بند ۲ آن، «مرجع رسیدگی و حل اختلافات مالی، استخدامی، قراردادی و اختلافات مربوط به حق آموزش و مکانیزم مشارکت بین اعضای فدراسیون، بازیکنان، مقامات، کارگزاران مسابقات، واسطه‌ها و نیز بین فدراسیون و اعضای آن است...». این مرجع به سبب تخصصی بودن می‌تواند نقش مهمی در توسعه مقررات فوتبال و ایجاد رویه واحد داشته باشد و حتی منبعی مهم برای قراردادهای فوتبال باشد، ولی تاکنون در پاره‌ای موضوعات مهم قراردادی، رویه‌ای متناقض و ناهمگون داشته است. به طریقی که در طی مدت تأسیس آن رویه واحدی در موضوعات مربوطه ایجاد نشده است و بیشتر از رویه قضایی مراجع خارجی استفاده می‌کند. برای مثال در دو دعوای کاملاً مشابه در خصوص شرط ضمن عقد (وجه التزام) در رای شماره ۱۵۵۸ مورخ ۱۳۹۹/۲/۲۰ چنین شرطی را باطل دانسته است و در رأی دیگری به شماره ۲۹۶۰ مورخ ۱۴۰۱/۰۹/۲۱ شرط مزبور را نافذ تلقی و بازیکن را محکوم به پرداخت خسارت قراردادی می‌نماید.

کمیته استیناف مرجع تجدید نظر نسبت به آرای صادره از کمیته تعیین وضعیت است که به مراتب نقش ضعیف‌تری در ایجاد رویه قضایی دارد.

۵.۲.۲. مراجع بین‌المللی

یک واقعیت انکارنشده در خصوص مراجع خارجی حل و فصل اختلاف وجود دارد و آن این است که اگر گفته شود رویه قضایی فوتبال^۲ توسط آنها شکل می‌گیرد، سخن گزافی نیست. این مراجع، مراجع فراملی فوتبال در رسیدگی به دعاوی هستند و علت استفاده از عنوان خارجی به جای فراملی صرفاً به دلیل تأسیس آنها در خارج از کشور است نه ماهیت آنها؛ هرچند در صدق عنوان فراملی به دیوان داوری ورزش امروزه نمی‌توان تردیدی داشت.

1. Football Law
2. jurisprudence

به غیر از مراجع انضباطی و اخلاق که به تخلفات رسیدگی می‌کنند، مراجع مزبور به دو دسته تقسیم می‌شوند؛ دسته اول به صورت مستقیم توسط فیفا تأسیس می‌شوند و دسته دوم یک دیوان داوری برای ورزش است که خارج از فوتبال شکل گرفته و مرجع تجدیدنظر مراجع حل و اختلاف فیفاست.

۵.۲.۲.۱. دیوان فوتبال فیفا

به موجب ماده ۵۴ اساسنامه فیفا، دیوان فوتبال باید آرای مربوط به اختلافات فوتبالی و مقررات ناظر بر آن را صادر کند. این دیوان متشکل از سه کمیته یا اتاق است.

الف) اتاق حل اختلاف فیفا

اتاق حل اختلاف فیفا^۱ یا دی آر سی^۲ متشکل از ۳۳ عضو است که در سال ۲۰۰۱ توسط فیفا ایجاد شد و به اختلافات ناشی از مقررات نقل و انتقالات و وضعیت بازیکنان فیفا رسیدگی می‌کند. این اتاق به موجب ماده ۲۲ مقررات تعیین وضعیت فیفا به اختلافات^۳ ذیل در بعد بین‌المللی^۴ رسیدگی می‌کند:

- اختلاف مابین باشگاه‌ها و بازیکنان راجع به حفظ ثبات قراردادی؛
- اختلافات راجع به کارگیری و استخدام مابین باشگاه و بازیکن؛
- اختلافات در خصوص پرداخت حق آموزش و مکانیسم مشارکت ما بین باشگاه‌های متعلق به فدراسیون‌های مختلف.

ب) کمیته (اتاق) وضعیت بازیکنان (PSC)

اتاق وضعیت بازیکنان^۵ که به اختصار پی اس سی^۶ نامیده می‌شود، متشکل از ۳۲ عضو است که به اختلافات ذیل در بعد بین‌المللی رسیدگی می‌کند:

- اختلافات راجع به کارگیری و استخدام مابین یک باشگاه یا فدراسیون و یک مربی؛
- اختلافات مابین باشگاه‌های متعلق به فدراسیون‌های مختلف که مرتبط به موارد ذیل نباشند: ثبات قراردادی یا حق آموزش و مکانیسم مشارکت؛
- درخواست‌های نظارتی از قبیل اولین ثبت و انتقال بین‌المللی بازیکنان زیر سن قانونی، معافیت

1. Dispute Resolution Chamber

2. DRC

3. RSTP

۴. منظور از اختلافات دارای بعد بین‌المللی اختلافاتی است که در آنها تابعیت طرفین اختلاف، متفاوت از یکدیگر باشد.

5. Players' Status Chamber

6. PSC

محدود بازیکنان زیر سن قانونی، اختیار و صلاحیت فیفا برای ثبت بازیکن، درخواست برای تأیید شایستگی فعالیت یا تغییر فدراسیون، بازگشت با تأخیر یک بازیکن از تیم ملی، درخواست برای تأیید صلاحیت یا تغییر فدراسیون یا درخواست تأییدیه نقل و انتقالات بین‌المللی.^۱

ج) اتاق ایجنت‌ها^۲

این اتاق یک اتاق تازه تأسیس است که توسط مقررات ایجنت‌ها^۳ تأسیس شده است که وظیفه آن رسیدگی به اختلاف مابین ایجنت‌های فوتبال است که مدرک آنها توسط فیفا صادر شده است و اغلب در حوزه نقل و انتقال بازیکنان میان باشگاه‌های مختلف و گاهی نمایندگی باشگاه‌ها فعالیت می‌کنند.

۵.۲.۲.۲. دیوان داوری ورزش

دیوان داوری ورزش^۴ که به اختصار CAS^۵ نامیده می‌شود، یک مرجع داوری است که با هدف حل و فصل اختلافات در حیطه ورزش ایجاد شده است. رویه قضایی دیوان، نقش مهمی در ایجاد قواعد و مقررات مربوط به قواعد فوتبال را دارد و از مهم‌ترین منابع آن به‌شمار می‌رود. بعضی چنان این نقش را مهم می‌دانند که دیوان را پایه‌گذار حقوق مستقل ورزشی می‌دانند و معتقدند: «دیوان داوری ورزش، در ۳۰ سال فعالیت خود، رویه قضایی غنی در مورد اختلافات ورزش ایجاد کرده است. چنین مجموعه‌ای از رویه قضایی همراه با قواعد نهادهای حاکم بر ورزش چیزی ایجاد کرده‌اند که امروزه حقوق فراملی ورزشی^۶ نامیده می‌شود» (Blackshaw, 2017: 140).

در سال ۲۰۰۲ میلادی، فدراسیون جهانی فوتبال پذیرفت که این دیوان، مرجع تجدیدنظر نسبت به آرای اتاق حل اختلاف فیفاست. به موجب مواد ۶۴، ۶۸ و ۶۹ اساسنامه فدراسیون فوتبال ایران، مرجع اعتراض به آرای صادره از مراجع داخلی، دیوان داوری ورزش است و اعضا به موجب بند «ه» ماده ۱۰ اساسنامه فدراسیون، ملزم به ارسال اظهارنامه مبنی بر پذیرش این نهاد هستند.

دیوان داوری ورزش صلاحیت رسیدگی خود (در قالب مرجع استیناف) را بر مبنای مقررات فدراسیون‌ها، فیفا و تراضی طرفین کسب کرده و به اختلافات از طریق داوری یا میانجیگری رسیدگی می‌کند. به عبارت دیگر «دیوان داوری ورزش نمونه بارز یک داوری سازمانی می‌باشد که صلاحیت رسیدگی و اداره اختلاف را به موجب قرارداد و توافق طرفین اختلاف به دست می‌آورد» (ملیح‌زاده، ۱۳۹۷: ۷۹).

1. ITC
2. Agents Chamber
3. Football Agent Regulations
4. Court of Arbitration for Sport
5. CAS
6. Lex sportiva

۵.۳. اصول کلی حقوقی

اصول کلی حقوقی همان گونه که «از منابع مهم حقوق بازرگانی فراملی است» (اول لندو، ۱۳۶۵: ۱۲)، به منزله منبعی که در نظام‌های حقوق ملی مشترک بوده و در مراجع رسیدگی کننده فیفا نیز به رسمیت شناخته شده است، حلقه اتصال حقوق داخلی و حقوق فراملی فوتبال است. آنچه از رویه قضایی فیفا و فدراسیون فوتبال برداشت می‌شود، الزام طرفین بر رعایت اصول کلی حقوقی است که با حقوق بنیادین اشخاص سروکار دارد (DRC, 2011: 9). شروط و تعهداتی که سبب نقض حقوق اساسی یک طرف گردد، اصولاً در مراجع قضایی فیفا یا دیوان دآوری ورزش مورد پذیرش قرار نمی‌گیرد (DRC, 2020: 18). در آرای متعدد دیوان فوتبال فیفا و دیوان دآوری ورزش، رعایت اصول کلی حقوقی از جمله حسن نیت، اصل تناظر، عادلانه بودن شروط، منع سوءاستفاده از حق، اصل تناسب کاهش حقوق و دستمزد و حقوق بنیادین الزامی دانسته شده است، به طریقی که می‌توان آن یکی از منابع اصلی حقوق فوتبال دانست (DRC, 2016: 31 & DRC, 2013: 16; CAS, 2015: 39). از جمله اصول کلی حقوقی که در مقررات فوتبال وارد شده است، ضرورت موازنه حقوق طرفین بر مبنای عدالت معاوضی است. برای مثال در ماده ۱۶ مقررات نقل و انتقالات و تعیین وضعیت فیفا و مواد ۱۴ و ۱۷ مقررات نقل و انتقالات و تعیین وضعیت فدراسیون فوتبال به «اصل لزوم قراردادها» اشاره شده است؛ ولی اگر «باشگاهی که به طور غیرقانونی در موعد مقرر از پرداخت حقوق حداقل دو ماه بازیکن خودداری نموده این حق برای بازیکن محفوظ است که بتواند با دلیل موجه قرارداد خود را فسخ نماید...»؛ بنابراین، بازیکن برای اثبات حسن نیت خویش می‌بایست: «... به باشگاه بدهکار به صورت کتبی ابلاغ نماید و یک مهلت حداقل ۱۵ روزه به باشگاه بدهکار جهت رعایت تعهدات مالی به صورت کامل داده باشد...».

همان گونه که مشخص است، فیفا در وضع مقررات به اصول کلی حقوقی نگاه ویژه‌ای داشته است و با اینکه اصل لزوم قراردادها را مورد احترام قرار داده است ولی آن را تا جایی مورد پذیرش قرار می‌دهد که حقوق یک طرف قرارداد (بازیکن) نادیده گرفته نشود و باشگاه از شرایط خود سوءاستفاده نکند (قاعده منع سوءاستفاده از حق) و بازیکن نیز برای اینکه از شرایط باشگاه در وضعیت بد اقتصادی سوءاستفاده نکند باید با اخطار ۱۵ روزه حسن نیت خود را ثابت کند.

۶. نتیجه

مقررات بنیادین نظام خاص حقوقی فوتبال توسط فدراسیون جهانی این رشته یعنی فیفا، در قالب اساسنامه به عنوان سند مادر، مقررات نقل و انتقالات برای روابط قراردادی بازیکنان و باشگاه‌ها، مقررات ایجنت‌ها برای روابط آنها با بازیکنان، مربیان و باشگاه‌ها، قواعد بازی برای فعالیت در زمین مسابقه و برخی مقررات انضباطی و اخلاقی برای تخلفات صنفی، تدوین و پایه‌گذاری شده است.

این مقررات دارای ماهیتی فراملی هستند که قواعد امری آن بر اعضا تحمیل می‌شود و فدراسیون فوتبال کشورهای عضو برای تنظیم روابط اعضا در حوزه حقوق داخلی یک کشور به پیروی از فیفا قواعد امری آن را تصویب می‌کنند، که در این حالت ماهیتی شبیه حقوق غیردولتی نیز می‌تواند داشته باشد. مقررات فوتبال با توجه به ویژگی‌های ثابت، کارآمدی و مستقل بودن که آن را از سایر رشته‌های ورزشی متمایز می‌کند، می‌تواند یک نظام حقوقی مستقل تحت عنوان حقوق فوتبال را شکل دهد، که مجزا از سایر رشته‌های ورزشی بوده و بر روابط قراردادی اعضای آن حاکم است و رفتارهای انضباطی و اخلاقی تابعان این نظام حقوقی را به نظم درمی‌آورد. دلیل این امر را باید در منابع خاص مقررات فوتبال مانند عرف خاص این رشته، رویه قضایی پویا و اصول کلی حقوق جهانی دانست که در مراجع رسیدگی‌کننده ورزشی بسیار کاربرد دارد. مقررات فوتبال را به دلیل خاص بودن آن نمی‌توان کاملاً امری پنداشت، بلکه برخی مقررات حاکم بر روابط قراردادی اعضا و مقررات انضباطی و اخلاقی آن امری است. با عنایت به آنچه بیان شد می‌بایست مقررات این رشته ورزشی را به عنوان قواعد فراملی فوتبال پذیرفت. بنابراین، برای ایجاد شناخت بهتر و تمایز آن با سایر قراردادهای مشابه از جمله قوانین کار، لازم است به مانند سایر گرایش‌های حقوقی جدیدالتأسیس در دانشکده‌های حقوق گرایشی تحت عنوان حقوق ورزش طراحی و اجرا شود تا به صورت تخصصی و همگام با استانداردهای بین‌المللی به آموزش و ترویج این گرایش مهم حقوقی کمک کند.

منابع

۱. فارسی

الف) کتابها

۱. جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۸۶). *مبسوط در ترمینولوژی*. ج ۴، چ سوم، تهران: گنج دانش.
۲. شهیدی، مهدی (۱۴۰۱). *حقوق مدنی اصول قراردادها و تعهدات*. ج ۲، چ دهم، تهران: مجد.
۳. کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۸). *قانون مدنی در نظم حقوقی کنونی*. چ بیست و یکم. تهران: میزان.
۴. کاتوزیان، ناصر (۱۴۰۱). *مقدمه علم حقوق*. چ بیست و یکم. تهران: گنج دانش.
۵. محمدی، مهرداد (۱۳۹۷). *حقوق بین‌الملل ورزش*. تهران: خرسندی.
۶. ملیح‌زاده، علی (۱۳۹۷). *دادگاه داوری ورزش*. تهران: دادگستر.
۷. وکیل، امیرساعد (۱۳۹۴). *حقوق بین‌الملل ورزش و فوتبال*. تهران: مجد.
۸. یکتا، حسین؛ نوری‌نژاد محمود (۱۳۸۷). *تاریخ فوتبال ایران*. ج ۱، تهران: خانه اندیشه جوان.

(ب) مقالات

۹. انصاری، علی؛ مبین، حجت (۱۳۸۹). قواعد فراملی در داوری تجاری بین‌المللی و جایگاه آن در حقوق ایران. *مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی*، ۴۰ (۳)، ۳۷-۵۶. https://jfq.ut.ac.ir/article_29506.html
۱۰. جنیدی، لعیا (۱۳۹۰). نظریه حقوق فراملی بازرگانی. *مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی*، ۴۱ (۱)، ۱۲۷-۱۴۸. https://jfq.ut.ac.ir/article_29586.html
۱۱. شیروی، عبدالحسین؛ وکیلی مقدم، محمدحسین (۱۳۹۲). حقوق غیر دولتی. *مجله مطالعات حقوق تطبیقی*، ۴ (۱)، ۱۱۷-۱۳۵. <https://jcl.ut.ac.ir/?action=article&au=163113&au=>
۱۲. کاتوزیان، ناصر (۱۳۷۸). خطای ورزشی و مسئولیت ورزشی. *مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی*، ۴۳ (۰)، ۳۷-۵۷. https://jflps.ut.ac.ir/article_12383.html
۱۳. لندو، اول (۱۹۸۶). حقوق بازرگانی فراملی در داوری تجاری بین‌المللی. ترجمه محسن محبی (۱۳۶۵). *مجله حقوق بین‌المللی*، ۵ (۵)، ۴۲-۵. https://www.cilamag.ir/article_18424.html
۱۴. ویوالی، میشل (۱۹۷۹). تفکری بر تئوری حقوق فراملی. ترجمه ناصر صبح‌خیز (۱۳۶۴). *مجله حقوقی بین‌المللی*، ۳ (۳)، ۸۹-۱۱۰. https://www.cilamag.ir/article_18455.html

(ج) اسناد

۱۵. آیین‌نامه انضباطی فدراسیون فوتبال مصوب ۱۳۹۷.
۱۶. آیین‌نامه اخلاق فدراسیون فوتبال مصوب ۱۳۹۳.
۱۷. اساسنامه فدراسیون جهانی فوتبال نسخه ۲۰۲۲.
۱۸. اساسنامه فدراسیون فوتبال ایران مصوب ۱۳۹۹.
۱۹. مقررات ایجنت‌های فوتبال فیفا مصوب ۲۰۲۳.
۲۰. مقررات نقل و انتقالات و تعیین وضعیت بازیکنان فدراسیون فوتبال ایران مصوب ۱۳۹۶.
۲۱. مقررات نقل و انتقالات و تعیین وضعیت بازیکنان فدراسیون فیفا نسخه ۲۰۲۲.
۲۲. مقررات فدراسیون فوتبال ایران ناظر بر فعالیت واسطه‌ها و همکاری با آنها مصوب ۱۳۹۷.

۲. انگلیسی**A) Books**

1. Blackshaw, L. (2017). *International Sports Law*. Publisher Springer.
2. De marco, q. (2018). *Football and the law*. 2 edition. London: Bloomsbury Publishing.
3. Epstein, A. (2002). *sport law*. London: publisher gengage learning.
4. Fouchard, PH., & Gaillard, E., & Goldman, B. (1996). *Traité de l'arbitrage commercial international*. Paris: Publisher Lite.

B) Articles

5. De Oliveira, L. (2017). Lex sportiva as the contractual governing law 1, *Int Sports Law J.* 5 (1), 101-116.
https://www.researchgate.net/publication/320993950_Lex_sportiva_as_the_contractual_governing_law
6. Parisi, F. (2001). Sources of Law and the Institutional Design of Law Making. *Journal of Public Finance and Public Choice.* 19 (2), 0-42.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=250971
7. Siekmann, R. (2011). What is sports law? Lex sportiva and lex ludica: a reassessment of content and terminology, at Erasmus University Rotterdam. *International Sports Law Journal.* 1(0), 3-14. file:///C:/Users/mosta/Downloads/Documents/islj_2011_3-4.pdf

C) Pamphlets

8. Block, L., & Terence, H. (2006). Legitimation and Global Law-making. Fordham Law Legal Studies Research Paper No 952492.
https://www.researchgate.net/publication/228166264_Legitimation_and_Global_Lawmaking
9. Hertogh, M. (2007). What is Non-State Law? Mapping the Other Hemisphere of the Legal World. University of Groningen. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1008451
10. Leibfried, S., & Zum, M. (2005). Transformation of the State?, Beremen university. file:///C:/Users/mosta/Downloads/Documents/497808811.pdf

D) Votes

11. Bulletin TAS, CAS Bulletin 2011. <https://www.tas-cas.org/en/general-information/index/>
12. Bulletin TAS, CAS Bulletin 2013. <https://www.tas-cas.org/en/general-information/index/>
13. Bulletin TAS, CAS Bulletin 2015. <https://www.tas-cas.org/en/general-information/index/>

E) Regulations

14. Fifa legal handbook 2022. www.fifa.com
15. Fifa statutes 2023. www.fifa.com
16. Football Agents Regulations 2023. www.fifa.com
17. Regulations on the Status and Transfer of Players, 2020. www.fifa.com